

REDENGEVENDE BESCHRIJVING VRML. LANDBOUWSCHOOL

gemeente : BERKELLAND
postcode + plaats : 7271 RS BORCULO
straat + huisnr. : Ruurloseweg 1
naam object : A.H. Zwartschool

bescherming : gemeentelijk monument
eigenaar / gebruiker(s) : gemeente Berkelland
kadastrale gegevens :

oorspr. functie : lagere landbouwschool
huidige functie : leegstand
bouwjaar : 1950 (uitbreiding in 1960)
architect : gemeentewerken Borculo/ bur. H. & K. Kuipers
bouwtype/-stijl : Delftse Schooltrant

beschrijver : drs. J.H.J. van Hest, MAB Nijmegen
datum foto`s : 27 juni 2013
datum beschrijving : 1 juli 2013
bronnen : zie bronnen en literatuur

Typering

Het betreft een in oorsprong uit de periode kort na de oorlog daterende voormalige landbouwschool. Voor deze in 1950 gebouwde school tekende Gemeentewerken Borculo het ontwerp. In 1960 is het gebouw door dezelfde dienst en in samenwerking met het bureau Kuipers uit Borculo uitgebreid. De school is uitgevoerd in een aan de Delftse School verwante trant, maar de jongere achtervleugel toont enige aansluiting bij de modernistische ontwikkelingen. Reeds lange tijd staat het gebouw leeg, waardoor het in een zeer slechte staat verkeert. In de hoofdvorm alsook de detaillering is het object evenwel gaaf bewaard gebleven: in de loop van de tijd vonden geen ingrijpende wijzigingen plaats, die afbreuk doen aan het historische karakter.

Historie en ligging

De vroegere landbouwschool staat aan de zuidzijde van de Ruurloseweg, waar de hoofdvleugel van het gebouw evenwijdig aan deze weg is gelegen. Het complex bevindt zich hier op de hoek van de Grolse Steeg, en schuin tegenover de op de Ruurloseweg aansluitende Burgemeester Bloemersstraat. Vlakbij het complex vormt de Ruurloseweg een kruising met de Steenstraat, de Hoflaan en de Batendijk. Ter hoogte van deze kruising bevindt zich direct ten oosten van de school een groenstrook met hoog geboomte.

Ter plekke van de voormalige A.H. Zwartschool stond al eerder een landbouwschool. Eind 1932 was deze als een neutrale landbouw- en landbouwhuishoudschool feestelijk geopend. Het was de plaatselijke afdeling van de Gelders-Overijsselse Maatschappij van Landbouw – met A.H. Zwart als voorzitter – die de bouw had gestimuleerd. Het gebouw was ontworpen door gemeentearchitect G.H. ten Raa. In 1930 waren de eerste landbouw cursussen gestart, waarvoor onderdak was geboden in de r.k. lagere school. Van A.H. Zwart is ook bekend dat hij directeur was van de Coöperatieve Roomboterfabriek De Eendracht in Borculo.

Voor het tegenwoordige gebouw maakte de Dienst Gemeentewerken van Borculo het ontwerp. Dit staat op naam van gemeentearchitect Ten Raa, maar vermoedelijk maakte diens net aangestelde assistent Th. Scherjon de plannen. In juni 1950 werd de nog steeds naast de hoofdingang te vinden eerste steen gelegd. Het gebouw werd doelmatig en vrij ingetogen opgezet, in een aan de traditionalistische Delftse School verwante trant. Karakteristiek is het ambachtelijke karakter, met metselwerk in handvormsteen en een genuanceerde keramische dakdekking. Daardoor is verwezen naar de klassieke Nederlandse bouwkunst, het uitgangspunt bij uitstek voor de in de eerste periode na de oorlog toonaangevende Delftse School. Een opvallend detail is de dakruiter met zijn koperen spits, een element dat (volgens mededeling) afkomstig is van het voorgaande schoolgebouw. Inwendig zijn vooral de gang- en halvloeren met gevlamde tegels en ook de in Solnhofener kalksteen uitgevoerde hallambrizing karakteristiek voor de naoorlogse ontwikkelingen. Verder valt de ambachtelijk vormgegeven schouwpartij in de oorspronkelijke docentenkamer op.

In 1960 breidde Gemeentewerken (Th. Scherjon) de school uit, in samenwerking met het bureau H. en K. Kuipers uit Borculo, om de hoek van het gebouw gevestigd aan de Grolse Steeg 3. De hoofdvleugel werd naar het westen toe met één vensteras verlengd, en verbonden met een nieuwe en zeer ruime zijvleugel die was bestemd voor landbouwwerktuigen. Verder kwam er aan de achterzijde een tweelaags vleugel, door een tussenlid verbonden met de oudbouw. In de werktuigenvleugel valt de ongedeelde binnenruimte op, met in het zicht gelaten ijzeren vakwerkspanten. Dergelijke liggers ontwikkelden zich al in de 19de eeuw vanuit de houten kapspanten. In het onderhavige geval gaat het om het type vakwerkspant met een driehoekige bovenrand en een van een trekstang voorziene geknikte onderzijde, ook wel bekend als het Polonçeau- of Franse spant. Vooral tot aan de Tweede Wereldoorlog is dit type vaak toegepast, maar ook daarna kwam het nog voor.

Bij de uitbreiding is voortgeborduurd op het bestaande karakter van het schoolgebouw. Ook de tweelaags achtervleugel wordt nog gekenmerkt door ambachtelijk metselwerk en een met pannen gedekte kap, maar hier wijzen vooral de brede lokaalvensters met in schroten uitgevoerde borstweringen en het transparant opgezette trappenhuis op aansluiting bij de modernistische ontwikkelingen. Daardoor neemt dit bouwdeel een min of meer afwijkende plek in binnen het complex. In tegenstelling tot de gelijktijdig gebouwde westvleugel is hier dan ook minder sprake van een eenheid met de oudbouw. Dit blijkt ook uit de tweelaags opzet, waardoor is afgeweken van de voor het schoolgebouw karakteristieke breedterwerking van de éénlaags onderdelen.

Nadat er enige tijd het Oorlogs- en Radiomuseum in gevestigd is geweest, staat de school al jarenlang leeg. De historische hoofdvorm en detaillering (zowel houten als stalen ramen) bleven behouden, maar het verval is inmiddels in toenemende mate een bedreiging gaan vormen.

Beschrijving

Plattegrond en opbouw:

Het voormalige schoolgebouw heeft een samengestelde plattegrond. Aan de voorzijde (n.) bevindt zich een éénlaags hoofdvleugel, waarop aan de westelijke kopzijde een latere en haaks geplaatste éénlaags zijvleugel aansluit. De hoofdvleugel is aan de achterzijde via een tussenlid verbonden met de later gerealiseerde tweelaags achterbouw die evenwijdig aan de hoofdbouw staat. Alle bouwdelen zijn gevat onder zadeldaken. De daken hebben een genuanceerde dekking in de vorm van opnieuw verbeterde Hollandse pannen. Ze hebben zinken mastgoten die worden gedragen door ijzeren beugels. Op het dak van de hoofdvleugel bevindt zich links een houten dakruiter met een met koper gedekte spits. Het metselwerk van de gevels bestaat uit genuanceerde handvormsteen in kettingverband, met platvolle voegen. Het trasraam bestaat uit donker gebakken steen. Aan de bovenzijde van de topgevels bevinden zich in handvormsteen gemetselde schoorstenen/tuiten die taps toelopen. Gemetselde schouders markeren de onderzijde van de topgevels. Langs diverse vensters bevinden zich uit bruinkeramische tegels bestaande lekdorpels. Enkele vensters hebben een uitkragende betonlatei. De vensterdetaillering bestaat deels uit houten ramen, maar er zijn ook vensters met stalen ramen. De toegangsdeuren zijn in hout uitgevoerd.

Gevels:

Voorzijde (n.)

Aan de voorzijde heeft het gebouw een breedte van zeven vensterassen. De twee linker assen vormen een licht naar voren springend geveldeel, onder een afsteek. De rechter as vormt de brede kopzijde van de haaks geplaatste zijvleugel. Ook de kopgevel springt licht naar voren. Uiterst links een licht uitkragend houten vitrinevenster met een éénruits houten raam (d.w.z. zonder roedenverdeling). Rechts daarvan een inpandige portiek met hoofdingang. De portiek heeft lateien en een hoekpijler in grijze kunststeen. Een geel betegeld bordes met een ijzeren schraaprooster leidt naar de ingang, die is voorzien van een dubbele deur met éénruits deurramen. Links van de ingang een bruinkeramische brievenbus; rechts een grijsgranieten gevelsteen met inscriptie (in juni 1950 gelegde eerste steen). Verder bevindt zich hier in de linker portiekwang een smal venster. Rechts van de portiek bevinden zich vier vensters met een dubbel éénruits raam (hout). Boven deze vensters is een ijzeren gevelbelettering aangebracht: A.H. ZWART/. Uiterst rechts bevat het risalerende geveldeel een brede en rechtgesloten inrit met een houten deur met zestien éénruits deurramen.

Rechterzijde (w.)

De westelijke lengtegevel van de zijvleugel bevat een reeks hoge vensters met een stalen invulling. Het gaat om 6- en 12-ruits ramen die deels vast, deels draaiend en deels als valraam zijn uitgevoerd.

Linkerzijde (o.)

De oostelijke kopzijde van de hoofdvleugel bevat rechts drie vensters met een houten invulling, in de vorm van een éénruits benedenlicht (deels nog met eenvoudig glas-in-lood) en een 2-ruits raam. Links zijn er drie kleine vensters met een éénruits houten raam. In de topgevel een zoldervenster met twee éénruits draairamen (hout).

Achterzijde (z.)

Door de begroeiing van het achterterrein zijn de achtergevels moeilijk te zien. De hoofdvleugel heeft een reeks hoge lokaalvensters met een stalen invulling. De ramen zijn 6-ruits en deels vast, deels draaiend. Aan de achterzijde van de westelijke zijvleugel bevinden zich vijf hoge vensters met een 6-ruits stalen invulling.

Op voornoemd tussenlid sluit de latere tweelaags schoolvleugel aan. Dit bouwdeel is door de begroeiing met uitzondering van de tweede bouwlaag eveneens moeilijk te zien. Aan de westelijke kopzijde bevindt zich links een langs beide bouwlagen doorgestoken venster met zicht op het trappenhuis. Onderaan in deze gevelopening is een geïntegreerde ingang met een dubbele deur met éénruits deurramen. De ingang ligt ingeklemd tussen twee nevenlichten, en sluit aan de bovenzijde

aan op een 12-ruits trappenhuisraam. In de rechter gevelhelft een venster in een betonkader en met een éénruits stalen raam. De oostelijke kopgevel van deze vleugel is blind. Aan de zuidzijde bevat de tweede bouwlaag links twee vensters in een betonkader en met een éénruits stalen raam. Rechts daarvan een breed lokaalvenster met een vierdelige stalen invulling. De deels vaste en deels draaiende ramen liggen hier ingeklemd tussen beneden- en bovenlichten. Een borstwering die uit houten schroten bestaat, scheidt dit venster van een vergelijkbaar venster op de begane grond. Vergelijkbare vensters bevinden zich aan de noordzijde van deze vleugel, eveneens van elkaar gescheiden door een uit houten schroten bestaande borstwering.

Interieur:

De hoofdvleugel is opgezet volgens het corridorsysteem, met een langs de noordgevel gelegen gang. Op de hoofdingang sluit een kleine vestibule aan, die enerzijds naar deze gang leidt en anderzijds naar een hal. Links van de hal (o.) bevinden zich onder meer een vroegere docentenkamer en toiletten. Langs de zuidzijde van de gang zijn twee lokalen. De westelijke zijvleugel bestaat in hoofdzaak uit een ongedeelde ruimte, met langs de oostzijde gelegen nevenruimtes.

Uit de bouwperiode resteren op de begane grond de dubbele houten tochtdeuren van de vestibule (deels opgeslagen). Ze hebben éénruits deurramen en houten beugels. De doorgangen waar deze deuren bij horen zijn licht getoogd. In de vestibule bevindt zich een lambrizing die uit lichtbruin geglazuurde handvormsteen bestaat. De vloer is betegeld met geelgevlamde betontegels. Vergelijkbare vloeren bevinden zich in de hal en genoemde gang, ook hier met smetranden die uit zwarte tegels bestaan. De hal heeft een vrij hoge lambrizing, die uit tegels in Solnhofener kalksteen bestaat. In de van hieruit bereikbare voormalige docentenkamer een schouwpartij. Deze bestaat uit een gemetselde schoorsteenmantel met een haardopening die is gevat onder een rondboog. De witgestucte boezem is taps toelopend.

Op de zolder van de hoofdvleugel een houten kapconstructie met dito gordingen en beschot. De westelijke zijvleugel heeft een in het zicht gelaten kapconstructie die uit ijzeren vakwerkspanten bestaat.

In de tweelaags achtervleugel een trappenhuis met een lambrizing die uit tegels in Solnhofener kalksteen bestaat. Langs het trappenhuisvenster bevindt zich ter hoogte van het tussenbordes een ijzeren sierhek.

Erf/tuin/groenelementen:

Aan de straatzijden wordt het terrein omsloten door gemetselde tuinmuurtjes. Ze bestaan uit roodbruine baksteen in een halfsteens verband en met platvolle voegen. Langs de bovenzijde hebben ze een rollaag. Ter hoogte van de terreintoegangen (tweemaal aan de voorzijde en éénmaal aan de oostzijde van het terrein) bevinden zich in dito materiaal uitgevoerde hoekposten met uitkragende rollagen. Waar het terrein vanaf de Ruurloseweg aansluit op de Grolse Steeg volgt de omheining de afronding van het terrein.

Het vermoeden bestaat dat de (inmiddels verwilderde) tuininrichting nog uit de bouwperiode dateert. De verschillende heesters en struiken zijn karakteristiek voor de toenmalige tuinopzet, en dienen ter omkadering van de architectuur van het gebouw.

Bronnen / literatuur:

Diverse websites.

J. Oosterhoff (red.), *Bouwtechniek in Nederland 1. Constructies van ijzer en beton*, Delft/Zeist 1988

Reden van plaatsing

Architectuurhistorische waarden

De voormalige landbouwschool (A.H. Zwartschool) aan de Ruurloseweg 1 in Borculo heeft architectuurhistorische waarde als een in zijn historische hoofdvorm en detaillering gaaf bewaard gebleven voorbeeld van schoolarchitectuur uit de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog. Karakteristiek voor het in aansluiting bij de traditionalistische Delftse School uitgevoerde ontwerp, is vooral de tamelijk ingetogen en ambachtelijke opzet met gevels in handvormsteen en zadeldaken met keramische pannen en van ijzeren beugels voorziene goten. Ook de topgevels met een tuit zijn karakteristiek voor het idioom van de Delftse School. Inwendig vallen vooral de van gevlamde tegels voorziene gang- en halvloeren op, enkele in Solnhofener kalksteen en geglazuurde handvormsteen uitgevoerde lambrizeringen, en de getoogde doorgangen met tochtdeuren. Een opmerkelijk detail is de ambachtelijk vormgegeven schouwpartij in de vroegere docenten/directeurskamer. Weliswaar is het gebouw door jarenlange leegstand ernstig vervallen en aangetast, maar dat neemt niet weg dat het authentieke karakter nog altijd goed herkenbaar is. Waar het gebouw werd voorzien van stalen ramen zijn deze behouden gebleven; in veel uit dezelfde periode daterende objecten zijn dergelijke onderdelen inmiddels op een dusdanige wijze vervangen dat afbreuk wordt gedaan aan het historische karakter. Als een naar ontwerp van Gemeentewerken Borculo (architecten G.H. ten Raa en Th. Scherjon) tot stand gekomen bouwwerk, is de voormalige school van belang voor een helder beeld van de architectuurhistorische ontwikkelingen in deze gemeente. Vooral door de opzet van de éénlaags zijvleugel aan de westzijde van de school is bij de uitbreiding in 1960 op een harmonieuze wijze aangesloten bij de bestaande bouwmassa. Aan de binnenzijde van deze vleugel zijn de ijzeren vakwerkspanten van historisch-bouwtechnisch belang.

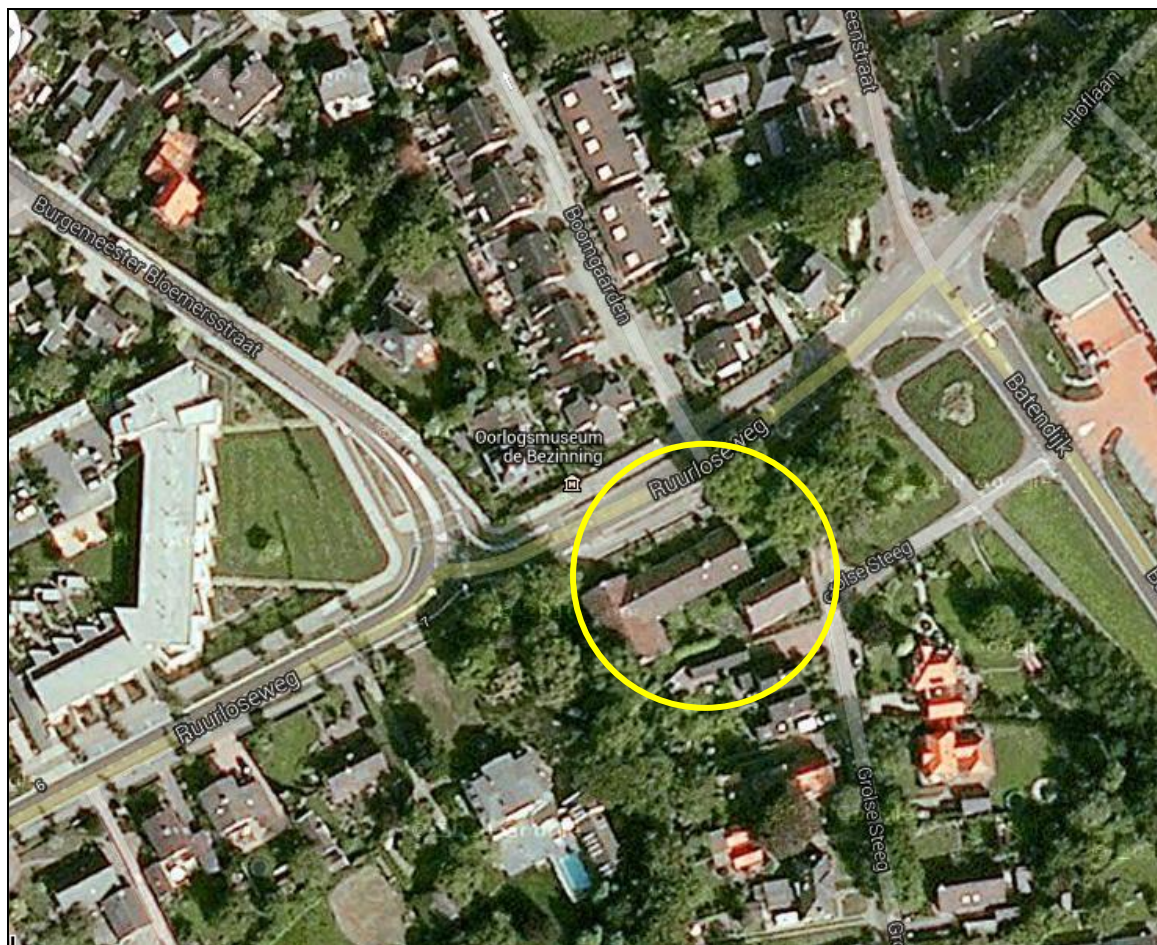
Landschappelijke / stedenbouwkundige waarden

Op de hoek van de Ruurloseweg en de Grolse Steeg neemt het schoolgebouw een stedenbouwkundig belangrijke positie in. Het object markeert er de hoekaansluiting van beide straten, en vormt tegelijk het begin- en eindpunt van de langs deze straten gelegen lintbebouwing. In combinatie met de bijbehorende tuin en historische tuinmuurtjes maakt het vrijstaande schoolgebouw deel uit van een waardevol ensemble, waarbij de deels gebogen opzet van de tuinmuurtjes op een harmonieuze manier de overgang van de ene straat naar de andere accentueert. Weliswaar is de tuin als een gevolg van de jarenlange leegstand van het schoolgebouw en verwaarlozing van het terrein sterk verwilderd waardoor de architectuur voor een deel aan het zicht wordt onttrokken, maar dat neemt niet weg dat het hier om een belangrijke blikvanger gaat, zeker ook door de markante dakruiter. Vanuit verschillende standpunten neemt het object in het betreffende deel van Borculo een in het oog vallende positie in. Dit geldt voor de kruising van de Ruurloseweg met de Steenstraat, de Hoflaan en de Batendijk, maar ook wanneer men het object vanaf de Burgemeester Bloemersstraat nadert. Vanaf deze straat wordt een vol zicht geboden op de hoofdmassa en zijvleugel van het bouwwerk. Dit laatste geldt bovendien vanaf de pal tegenover de school gelegen Boomgaarden. De vroegere landbouwschool is dan ook van wezenlijk belang voor het ruimtelijke beeld van het bedoelde deel van Borculo, waar de Ruurloseweg de belangrijkste toegangsweg tot de bebouwde kom vormt.

Cultuurhistorische waarden

De vroegere A.H. Zwartschool vertegenwoordigt hoge cultuurhistorische waarde. Als een voormalige lagere landbouwschool is het gebouw illustratief voor de historische ontwikkelingen op het gebied van het onderwijs in de gemeente Borculo. In zijn betekenis is het schoolgebouw de opvolger van een eerdere landbouwschool uit 1932, die met name op initiatief van de voorzitter van de plaatselijke afdeling van de Gelders-Overijsselse Maatschappij van Landbouw, A.H. Zwart, tot stand was gekomen. Zwart nam in de gemeenschap van Borculo een markante positie in, en zijn betekenis leeft in tastbare zin voort in het naar hem vernoemde onderhavige schoolgebouw. Als een voormalige landbouwschool verwijst het object op een heldere en zelfs cruciale wijze naar de agrarische achtergronden van de gemeente Borculo, waar het landbouwonderwijs voor de lokale en regionale bevolking vooral vanaf het interbellum een hoge vlucht nam. In deze betekenis maakt de school deel uit van de canon van Borculo. Door zijn opzet, onder meer met een voor landbouwwerktuigen bedoelde zijvleugel, weerspiegelt het object op een heldere wijze de contemporaine ideeën over de opzet van een landbouwschool.

Uitsnede uit Googlemaps. In de cirkel de voormalige landbouwschool.

Topografisch-militaire kaart uit 1937 (www.watwaswaar.nl). In de cirkel de locatie van de oude en ook latere landbouwschool, hoek Grolse Steeg.

Topografische kaart uit 1955 (www.watwaswaar.nl).

Opname vanaf de Burgemeester Bloemersstraat.

Opname vanaf de Boomgaarden.

Opname nabij de kruising van de Ruurloseweg met aanpalende straten.

Voorzijde van de westelijke zijvleugel, met oorspronkelijke toegangsdeur voor werktuigen.

Hoofdingang.

Met geoccideerd koper beklede dakruiter. Tweelaags achtervleugel aan de Grolse Steeg.

Vooraanzicht, met tuinmuurtjes.

Voor landbouwwerktuigen bestemde zijvleugel met in het zicht gelaten ijzeren vakwerkspanten.

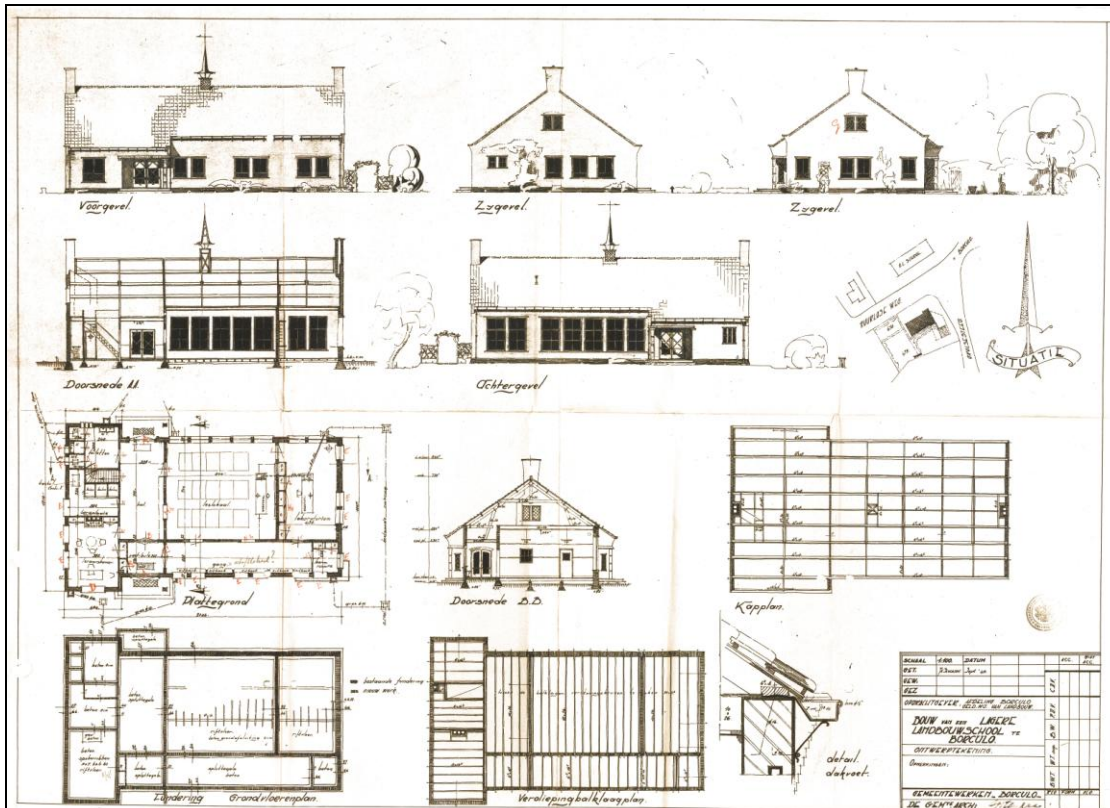

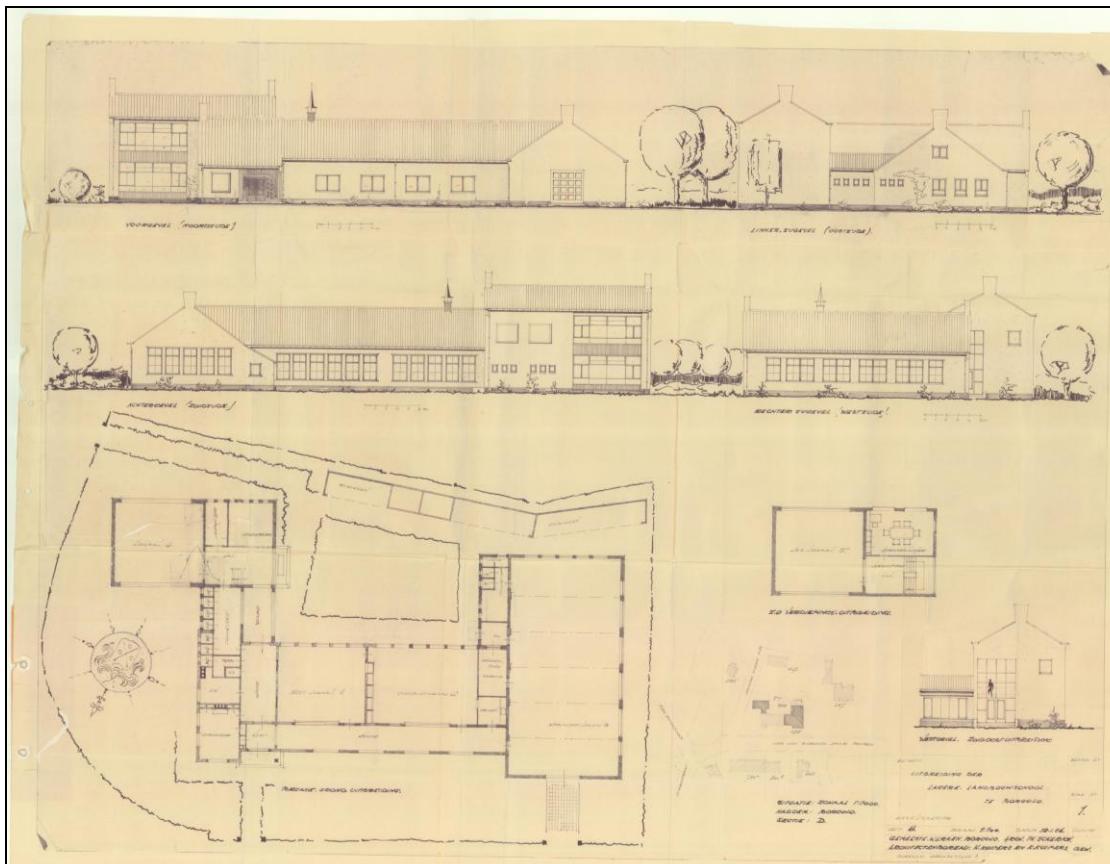
Langs de noordgevel gelegen gang met betegelde vloer.

Tochtdeuren tussen vestibule en gang. Schouwpartij in de vroegere docenten/directeurskamer.

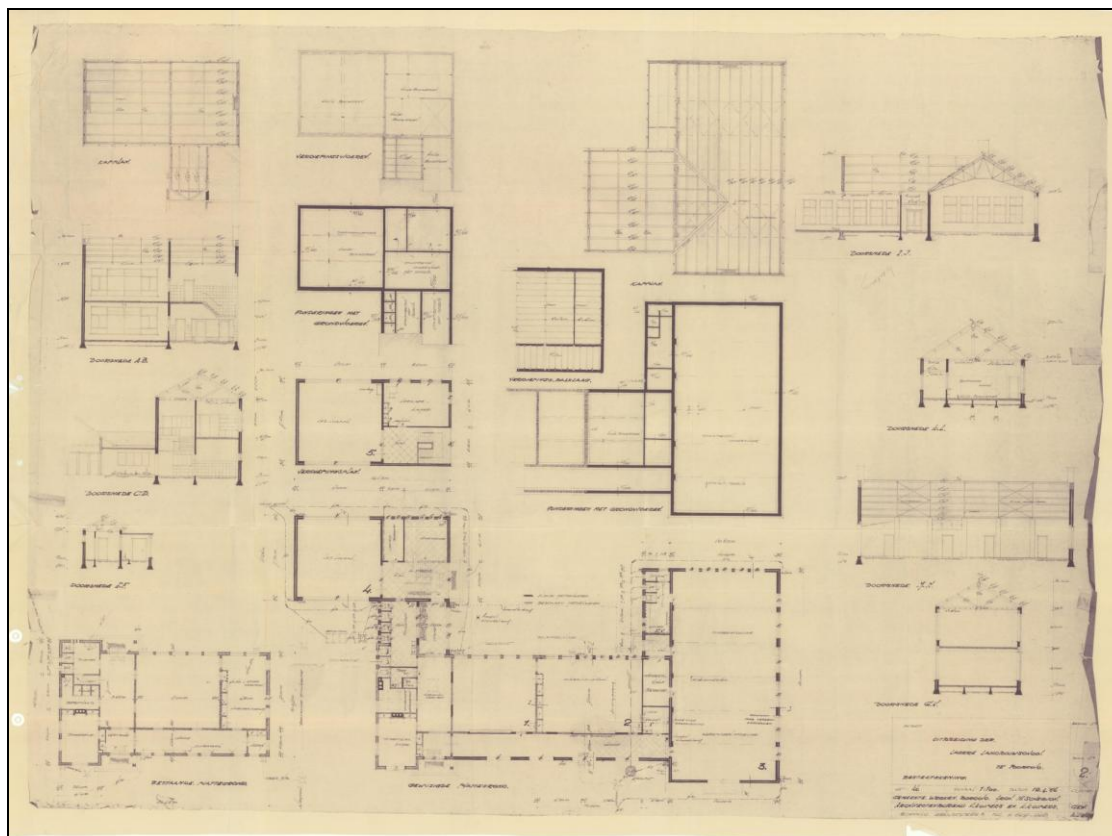

Ontwerptekening 1950, Bureau Gemeentewerken Borculo (architecten Ten Raa en Scherjon).

Uitbreiding 1956-1960, Gemeentewerken i.s.m. Bureau H. & K. Kuipers Grolse Steeg 3 Borculo.

Uitbreiding 1956-1960, Gemeentewerken i.s.m. Bureau H. & K. Kuipers Grolse Steeg 3 Borculo.